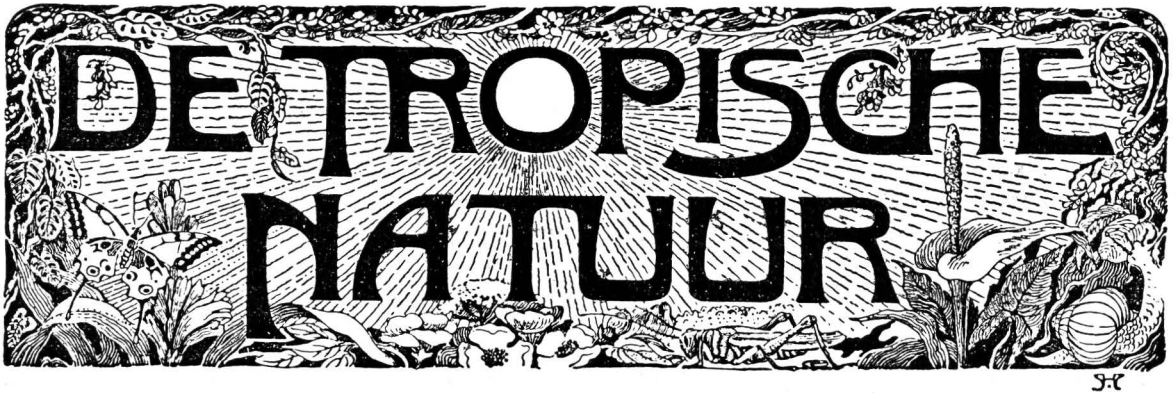

Redactie: Dr K. W. DAMMERMAN, Prof. Dr H. C. DELSMAN, Dr D. F. VAN SLOOTEN.

Vaste Medewerkers: Dr J. G. B. BEUMÉE, Prof. Dr W. M. DOCTERS VAN LEEUWEN,

Edw. JACOBSON, Dr S. C. J. JOCHEMS, Dr S. LEEFMANS,

:- J. C. VAN DER MEER MOHR Jr. -:

Adres der Redactie: Van Imhoffweg 10, Buitenzorg

§§ ABONNEMENTSPRIJS VOOR NIET-LEDEN DER N. I. N. H. V. f 8.50 §§

NESTEN EN EIEREN VAN DE JAVAANSCH E HOORNZWALUW (*Batrachostomus javensis* [Horsf.])

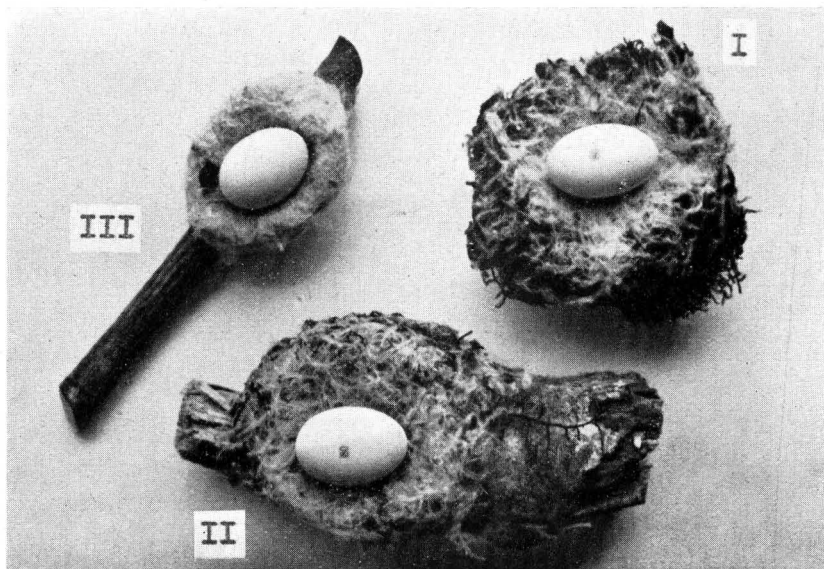
Deze nauw aan de geitenmelkers verwante soorten, door de Engelschen typeerend „Frogmouths” genoemd (*Batrachostomus* beteekent kikkerbek), zijn vogels, die door hun nachtelijke levenswijze en onhoorbare vlucht moeilijk zijn waar te nemen. Van de Caprimulgidae onderscheiden zij zich door een zeer groote mondopening, rondere vleugels, een langere staart en een meer op de uilen gelijkend vederkleed.

Het is mij in Zuid Sumatra slechts één keer mogen gelukken een hoornzwaluw te schieten en wel de grootere soort, nl. *Batrachostomus auritus* (afbeelding in VAN BALEN, II, blz. 225). Nadien heb ik er geen enkele meer gezien, hoewel ik vrij veel door de bosschen zwierf. Ook de heer JACOBSON deelt in *De Tropische Natuur* (VIII, blz. 81) mede, dat hoornzwaluwen in Sumatra zeldzaam zijn en hij slechts twee keer een exemplaar heeft kunnen bemachtigen.

In de Westerafdeeling van Borneo, vooral in het landschap Koeboe, is althans de kleinere Javaansche hoornzwaluw (*Batrachostomus javensis*) een minder zeldzame verschijning, want in den tijd van één jaar heb ik twee malen den vogel zelf op het nest waargenomen en bracht men mij bovendien nog vier andere nesten en eieren van deze soort. De boeak ¹⁾ nestelt hier bij voorkeur op oude ladangterreinen

¹⁾ De naam boeak wordt soms ook gegeven aan een uil, nl. *Otus bakkamoena lempyi* (HORSF.), die gewoonlijk poepoek wordt genoemd.

aan den zoom van het bosch. Als steun voor het nest, wordt een horizontale tak uitgezocht, liefst eenigszins vermolmd, omdat de hier en daar losgelaten schors en de vele spleetjes mooie aanhechtingspunten zijn voor het nestmateriaal. Dit materiaal bestaat in hoofdzaak uit donsveertjes, mos en kleine stukjes schors en de stevigheid van het nest laat dan ook veel te wenschen over. Het kommetje is slechts 1 cm diep en hierin wordt het vrij groote (30×21 mm), langwerpige, elliptische witte ei gelegd. Het vrijwel ronde nest is ongeveer 7 cm in doorsnede en is natuurlijk te klein en te ondiep om den vogel te kunnen bevatten. Deze gaat daarom dichtbij den rand van het nest op den tak zitten en broedt in de lengterichting hiervan, aldus het ei met zijn buik bedekkende. De vogel, die ook bij de nadering

Nesten en eieren van de Javaansche hoornwaluw ($\times \frac{1}{2}$).

Foto v. d. schr.]

van menschen doodstil blijft zitten, valt door de beschermende kleur van zijn vederkleed in het geheel niet op. Van het nest zijn slechts eenige stukjes mos zichtbaar, die een natuurlijk geheel vormen met de directe omgeving. Men moet dan ook inderdaad zeer scherpe oogen hebben om een broedende hoornwaluw te ontdekken.

14 Februari 1929
liep ik door een oude ladang in het Koeboe'sche en bleef aan den rand van het bosch

eenige oogenblikken staan, om te trachten met den kijker een vogel waar te nemen, die een mij onbekend lied ten beste gaf. Terwijl ik mij in allerlei bochten wrong om toch maar een glimpje van dezen vogel te zien te krijgen, gekweld en geplaagd door een heirleger van musketen, klonk plotseling de stem van een der mij vergezellende Inlanders: „Disini ada lain boeroeng, toean”. Vlak bij mij, op nog geen meter afstand, zag ik toen mijn eerste hoornwaluw op een verdorren, horizontalen boomtak liggen. Ik ging er voorzichtig naar toe, strekte mijn hand uit en verwachtte niets anders dan dat de vogel op het allerlaatste moment zou opvliegen. Insteeds zulks te doen sperde hij zijn vervaarlijk grooten bek wijd open en nam een soort van afweerstelling aan. Het volgende oogenblik had ik hem te pakken en groot was mijn verwondering toen ik bij het opnemen van den vogel bemerkte, dat op de plaats waar hij gelegen had een nest met ei zichtbaar werd. Vergeten was de onbekende liedjeszanger; door een bloot toeval kwam ik in het bezit van een nest en ei van de hoornwaluw (fig. 1²). Ik nam de boeak mede naar Koeboe en noteerde daar de volgende maten: totale lengte 25 cm, vleugels 14 cm en staart 13 cm.

De kleur was in hoofdzaak donkerbruin met witte vlekken. Aangezien ik geen prepareermiddelen bij mij had, heb ik den vogel weer laten vliegen. Het legsel bestond slechts uit 1 ei; de afmetingen hiervan bedragen $27,3 \times 19,9$ mm. De diameter van den tak is $4\frac{1}{2}$ cm.

4 dagen later nog in het Koeboe'sche tourneerende, bracht men mij nog een boeak met nest en ei. Helaas had men het nest van den tak afgetrokken, zoodat ik niet met zekerheid kan zeggen of wederom een stuk vermolmd hout door den vogel als nestplaats was uitgekozen. Deze vogel was veel lichter bruin gekleurd dan den vorigen en daar ook het ei kleiner was ($26,1 \times 21,1$ mm) dacht ik aanvankelijk aan een andere soort hoornzwaluw, nl. aan *Batrachostomus stellatus*. Aangezien er echter onder de Javaansche hoornzwaluwen vele kleurvariëteiten voorkomen (vgl. o.a. VAN BALEN, II, blz. 226), heb ik die idee weer laten varen.

15 Januari 1930 te Batoe Ampar op het eiland Padang Tikar aankomende, werd mij in den middag wederom een boeak aangewezen. Ook deze vogel liet zich gemakkelijk vangen en bleek op dezelfde wijze te broeden als de door mij in het Koeboe'sche waargenomen vogel. Het glanslooze, witte ei heeft de afmetingen: $31,9 \times 20,3$ mm. Het nest is 8 cm lang bij 7 cm breed (Fig. 1¹).

Mijn enthousiasme bij het vinden van nesten en eieren van boeaks was niet onopgemerkt gebleven en men schijnt in dit landschap hiernaar speciaal gezocht te hebben. Den 23sten Januari 1930 kreeg ik althans drie nesten met eieren. In een begeleidend schrijven deelde de Zelfbestuurder mij mede, dat twee nesten afkomstig waren van boeaks en dat het kleine nest (Fig. 1³) van een lang belalang was. Dit laatste was onmogelijk, aangezien deze dwergvalk (*Microhierax fringilarius* [DRAP.]) een holenbroeder is. Het ei, metende $27,7 \times 19,2$ mm, bleek zwaar bebroed te zijn en na opening een bijna volgroeid jong van een hoornzwaluw te bevatten. De mondopening van dit kleine vogeltje was reeds 10,2 mm. Het lichaampje is vrijwel geheel kaal, wit van kleur, hier en daar van eenige zilverwitte, ongeveer $\frac{1}{2}$ cm lange donsveertjes voorzien (bewijsmateriaal op alcohol aanwezig).

Dit geval demonstreert wederom duidelijk hoe weinig men in den regel op de gegevens van de bevolking kan vertrouwen. Afgaande op het groote verschil met de nesten van de andere boeaks, werd maar aangenomen, dat dit een andere soort moest zijn en omdat ik kort te voren naar eieren van de lang belalang had gevraagd, werd maar gezegd, dat dit nest en dit ei van deze vogelsoort waren. Dat het van een *Batrachostomus*-soort afkomstig is, durf ik thans met zekerheid te zeggen; helaas ontbreken mij voldoende gegevens om de soort vast te stellen. De afmetingen van het ei zijn echter ongeveer gelijk aan die der andere boeak-eieren, zoodat de waarschijnlijkheid zeer groot is, dat ook dit ei van een Javaansche hoornzwaluw is.

Zooals uit de afbeelding moge blijken, is het nestje geheel van donsveertjes gemaakt en om een dun levend takje van 12 mm dikte gevlochten. Het zit in tegenstelling met de andere nesten vrij stevig in elkaar en is uitwendig $5\frac{1}{2}$ cm lang bij $4\frac{1}{2}$ cm breed. Het zeer kleine, slechts 1 cm diepe kommetje is $3 \times 2\frac{1}{2}$ cm en kan nauwelijks het eene ei bevatten.

Voor den afwijkenden nestbouw, heb ik slechts één verklaring kunnen vinden, nl. dat in de onmiddellijke nabijheid van het terrein, waar de vogel wilde broeden, geen geschikte, dikkere horizontale takken waren te vinden. Het takje is te dun om

een nest van het gewone type te dragen en daarom werd vermoedelijk alleen een kommetje van donsveertjes gemaakt en dit om het takje heen gevlochten.

De beide andere nesten waren van het gewone boek-type. Het eene ei kwam gebroken aan, het andere heeft de afmetingen $30,2 \times 21,2$ mm.

Al deze nesten zijn dichtbij den grond op ongeveer 1 meter hoogte gevonden en wel in de eerste maanden van het jaar. Daar er natuurlijk niet het geheele jaar met dezelfde intensiteit naar de nesten en eieren van deze hoornzwaluwen werd gezocht, is het trekken van conclusies omtrent de broedtijden van deze vogelsoort op de verkregen gegevens nog eenigszins voorbarig.

In de zeer interessante bijdrage van den heer H. J. V. SODY over de „Broedtijden der vogels in West en Oost Java”, verschenen in Tectona, Maart 1930, werd naar aanleiding van ruim 2700 „broeddata” de conclusie getrokken, dat in de maand Mei de meeste vogelsoorten aldaar broeden. Hoewel ik bij lange na niet over zooveel gegevens beschik (momenteel heb ik ruim 250 „broeddata” van 51 soorten vogels uit West Borneo), meen ik thans reeds te kunnen mededeelen, dat het broedseizoen hier zijn maximum in Maart bereikt. Ik hoop op het einde van het jaar 1930 voldoende data te hebben verzameld en zal dan op deze kwestie terugkomen.

Uit de in de jaren 1912 — 1915 door Prof. Dr L. P. LE COSQUINO DE BUSSY bijeengebrachte eierenverzameling van de Oostkust van Sumatra (Bijdragen tot de Dierkunde, uitgegeven door het Koninklijk Zoölogisch Genootschap „Natura Artis Magistra” te Amsterdam, afl. XXI) kan blijken, dat in deze streek de meeste vogelsoorten in de maand Juni broeden. De Javaansche hoornzwaluw werd ook in deze maand (9 Juni 1915) broedende te Pagger Merbau gevonden.

Pontianak, Mei 1930.

L. COOMANS DE RUITER.

ENKELE AANVULLENDE GEGEVENS BETREFFENDE NEPENTHES-SPINNEN

Sedert mijn stukje over het voorkomen van spinnen in *Nepenthes*-bekers in De Tropische Natuur (Jaarg. 18) verscheen, is het me mogelijk geweest nog enkele waarnemingen te verrichten over dit merkwaardig geval van „commensalisme”. Ondertusschen heeft ook Dr L. FAGE van het Muséum National d'Histoire Naturelle te Parijs het door mij verzamelde spinnenmateriaal gedetermineerd, zoodat ik nu de namen kan opgeven van beide in mijn vorig artikel genoemde spinnen¹⁾.

De spin, die in dat stukje is afgebeeld en die door mij bij Sosorladang in bekken van *N. tobaica* gevonden was, behoort tot een nieuwe soort, nl. *Thomisus nepenthophilus* FAGE. De andere, door mij op Tinggi Radja in bekken van *N. Reinwardtiana* aangetroffen spin, bleek identiek te zijn met *Misumenops nepenthicola* (POCOCK), dezelfde soort dus, waarvan POCOCK reeds meer dan 30 jaar geleden vermeldde, dat ze in de bekken van *N. phyllamphora*²⁾ leefde en die later ook in Malakka door CEDRIC DOVER werd gevonden in de bekken van *N. gracilis*. Maar behalve in bekken van *N. Reinwardtiana* komt *Misumenops nepenthicola* ook voor in bekken van *N. tobaica*. Dat bleek me verleden jaar op een verzameltocht in Noord

¹⁾ De beschrijving van deze spinnen door Dr FAGE is juist onlangs verschenen in Treubia Vol. XII, Afl. 1.

²⁾ Verg. de noot op blz. 75 van mijn eerste artikel.